

SECTION 6. LAW AND INTERNATIONAL LAW

Магась-Демидас Юлія Іванівна 

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри права та публічного управління

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

АКТИ ЛОРДА-КАНЦЛЕРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРАВА

Становлення демократичних держав пройшло тривалий шлях. Розвиток демократичного суспільства, повага до пр цінностей пов'язані з високим рівнем правової культури та правової свідомості стали результатом формування англосаксонської системи права. Характерною особливістю цієї правової системи є суспільна довіра до судових органів, справедливість ухвалених судових рішень та професіоналізм суддів.

Англосаксонська правова система була сформована у Великій Британії та, в силу певних історичних обставин, поширилась на ряд інших країн. Вона довела свою ефективність у прийнятті важливих юридичних рішень та сприяла вихованню поваги громадян до судової системи та державних органів влади. Одним із джерел права цієї системи стали акти лорда-канцлера, які відіграли вагому роль у формуванні англійського права та отримали назву права справедливості.

Англосаксонську правову систему іще називають системою загального права. Останнє створювалося королівськими судами. Найвагомий внесок у розвиток загального права здійснив Суд загальних позовів, при якому в 1272 р. було запроваджено посаду головного судді. Вказаний суд розглянув більшість спорів у період 1223 р. – початок XVI ст. У XVI ст. головну роль у формуванні загального права починає відігравати Суд королівської лави, що найбільш вдало діяв у напрямку розширення своєї компетенції: в період 1560-1640 рр. кількість розглянутих ним справ збільшилася майже в 10 разів [1, с. 22-23].

Однак, поряд із загальним правом, із XIV ст. в Англії почало формуватися право справедливості – частина прецедентного права, що складається з сукупності рішень і правил, що вироблялись практикою суду лорда-канцлера. Його поява була спричинена розчаруванням у загальному праві. До короля надходили численні звернення від людей із проханням перегляду рішень судів та вирішення справи по справедливості. Король зазвичай передавав ці петиції на розгляд лорда-канцлера [2, с. 14]. Особа, яка бажала знайти захист своїх інтересів у королівському суді, повинна була отримати від канцлера спеціальний припис («writ»). Було визнано: «якщо немає припису, то особа не має і права» [1, с. 24]. Існування такої системи приписів призвело до того, що ініціювання судового розгляду спору (навіть приватного характеру) було залежним від держави, тобто будь-яка спірна ситуація розглядалася у суді як публічно-правова.

Як наслідок, лорд-канцлер втручався в розгляд справи «в ім'я справедливості». Лорд-канцлер, приймаючи рішення, діяв за власним розсудом. Совість, справедливість, мораль, на які він посилався, слід розуміти в дусі римського права, зокрема в дусі таких моральних принципів права, як «bonimores» («добросовісність»), «bonafides» («добра воля») «aeguitas» («рівність», «справедливість», «благородство») [3].

Матеріальні норми права були зв'язані чітко визначеними формами позовів, які приймалися судами до розгляду. Ці форми, в залежності від предмету спору, поділялись на

два види: «real actions» («земельні спори») та «personal actions» (делікти та спори про виконання договорів) [1, с. 24]. Канцлер направляв припис шерифу тієї місцевості, де мав відбутися суд; припис містив наказ розпочати один з видів судового процесу для вирішення королівськими судами спірного питання. Інакшими словами, припис також містив порядок подання позову та встановлював процедуру вирішення спору. Невдовзі склалася практика, що у схожих випадках мають видаватися аналогічні приписи. Оскільки позивачі в обґрунтування своїх вимог наводили, зазвичай, одні й ті самі причини, невдовзі було розроблено стандартний текст приписів, який отримав на практиці назву «позивний формуляр», у котрий вимагалось ввести тільки прізвища й адресу сторін. Наприкінці XII ст., за даними дослідника Левчука М. В., лорд-канцлер використовував вже близько 75 стандартних типів приписів [3]. А за даними дослідника Малишева Б. В., в XII ст. таких випадків було 39, а у XIII ст. – 56 [1, с. 24].

Таким чином, приписи та встановлені форми судового захисту протягом століть (до XIX ст.) визначали зміст права Англії. Видача королівських приписів була ефективним засобом для збільшення доходів королівської казни. Однак існування протягом такого довгого часу системи приписів було обумовлено також і чинниками іншого характеру: практичними (приписи в умовах відсутності правила обов'язковості попередніх судових рішень забезпечували певний ступінь визначеності та стабільності загального права) та політичними (намагання королівської влади, з одного боку максимально звужити юрисдикцію місцевих судів, а з іншого, зберігати контроль і над діями королівських судів).

Обов'язок судів розглядати справи в жорстких рамках позовних формул спричинило надмірний формалізм загального права. Цілком виграшну справу можна було легко програти внаслідок технічної помилки або недотримання процесуальних нюансів; крім цього в судах постійно зростала корупція. Як відповідь на цей процес в Англії виникли інші судові органи: Суд канцлера та так звані «прерогативні суди» («prerogative courts») або, як їх іноді називають, «суди примирення» («conciliar courts») [1, с. 26]. Лорд-канцлер і королівські судді були зацікавлені в тому, щоб збільшити згаданий список розпоряджень з огляду на доходи, які вони отримували за розгляд справ. З іншого боку, король прагнув зміцнити свою владу та розширити свої судові повноваження у державі [4, с. 210].

У XIX ст. в Англії з її подвійною системою права та процесу, де загальне право застосовувалось у судах загального права і право справедливості у Суді канцлера, ситуація стала особливо складною. Один і той же спір міг бути прийнятим до провадження в обох категоріях судів і вирішеним відповідно до різних норм. Розгляд справ судами загального права був дуже тривалим, а Суд канцлера у XVIII ст. набув слави корумпованого органу [1, с. 27].

Отже, акти лорда-канцлера стали важливою частиною англійського права. Розпочавши своє становлення в XII ст., як реакція на попит населення на несправедливі рішення судів загального права, з часом вони стали важливою частиною законодавства Британії. І хоча в наш час ця частина судової системи реформована, але деякі її елементи продовжують існувати й зараз.

Список використаних джерел:

1. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект) Дис. канд. юрид. наук. 12.00.01. Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 229 с.
2. Вербицький Д. Теоретико-правові аспекти формування прецедентного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2019. С. 12-15. Вилучено з: http://www.lsej.org.ua/4_2019/3.pdf
3. Левчук Н. В. Криза загального права та виникнення права справедливості в Англії. *Право і громадянське суспільство*. 2016. Вилучено з: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-13-2016/item/256-kryza-zahalnoho-prava-ta-vynyknennya-prava-spravedlyvosti-v-anhliyi-levchuk-m-v>
4. Жак А. С. Порівняльно-правовий аналіз джерел (форм) права романо-германської правової системи та англосаксонської правової сім'ї. *Juris Europensis Scientia*. Вип. 2. 2020. С. 97-102. Вилучено з: http://www.chernvisn.nuoua.od.ua/archive/2_2020/21.pdf